

ЛІКУВАЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ ЇЖІ У КИТАЙСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЧНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

У статті досліджуються китайські фразеологізми, які пов'язані з лікувальними властивостями їжі. Особлива увага приділяється семантиці та етимології фразеологічних одиниць.

Ключові слова: фразеологізм, їжа, китайська мова, лікувальні властивості.

Харчування для людини є абсолютним життєвим пріоритетом. Прийом їжі – не лише “постачання” організму поживних речовин і мікроелементів, а й енергія для нього. Кухня в широкому розумінні, образ харчування – і соціальний показник, і культурний фактор.

У Китаї інтерес людей до їжі вважається абсолютно природним. Китайці споконвіку ставилися до процесів приготування і вживання їжі дуже серйозно і відповідально. Один із найбільш відомих виразів щодо значення їжі для ханьців, який активно вживається і сьогодні, – “王者以民人为天，而民人以食为天” (Правитель ставиться до народу як до Неба (бога), а народ ставиться до їжі як до Неба) був висловлений ще у 3 ст. до н. е. радником Лю Бана, засновника династії Хань (206 р. до н. е. – 220 р. н. е.) Лі Їцзі [1, с. 767]. Відповідно до цього твердження ханьці споконвіку перетворювали їжу на справжній культ.

Серйозне ставлення до їжі демонстрував сам Конфуцій, який дотримувався непорушних правил щодо вживання їжі та поведінки за столом. У “Біблії” китайського народу, знаменитих конфуціанських “Бесідах і судженнях” (《论语》), знаходимо згадку про тогочасну платню за навчання, [2, с. 175].

У Китаї традиція поєднання лікування з харчуванням склалася давно – за династії Чжоу (1046-256 рр. до н.е.). У стародавніх китайських класичних трактатах багато місця приділялося дієтотерапії. Так, у трактаті “Тисяча золотих рецептів”, автором яких був знаменитий медик стародавнього Китаю Сунь Симяо, є розділи, присвячені дієтотерапії. Велике значення у Китаї надавали і гігієні харчування. Оскільки нестача харчових продуктів змушувала китайців вживати в їжу будь-які доступні рослини та тварини, які вони могли виростити, знайти або вполювати, надзвичайно важливим було встановити певні правила споживання їжі. Таким правилам присвячений цілий розділ у “Бесідах і судженнях” – “У рідному селищі” (“乡党”). Серед найбільш відомих:

不食不时 – вживай у їжу лише сезонні продукти;

饮食之道，肉不如蔬 – істина правильного харчування: страва з м'яса краще за страву з фаршу, а страва з овочів – найкраща;

肉虽多不使胜气 – вживати багато м'яса – шкодити здоров'ю;

失饪不食 – не їж ніколи страву, яка втратила смак;

色恶不食 – не їж ніколи страву, яка має неприємний вигляд.

Серед китайців поширена думка, що їжа – це ліки, і це знайшло широке відображення у фразеологізмах китайської мови. Велика кількість прислів'їв присвячена значним лікувальним якостям різних овочів. Перші місця за кількістю згадувань залишаються за редькою, імбиром, капустою:

冬吃萝卜夏吃姜，不劳医生开药方 – узимку їж редьку, а влітку імбир, і лікарю не доведеться виписувати тобі рецепт;

吃了萝卜菜，啥病都不害 – з'їв редьку, і жодна хвороба тебе не візьме;

萝卜响，咯嘣脆，吃了能活百来岁 – їж хрустку редьку і житимеш більше 100 років;

白菜萝卜汤，益寿保健康 – їж суп з редьки та капусти, збережеш здоров'я і проживеш довго;

萝卜出了地，郎中没生意 – редька вийшла із землі, лікар позбувся статків;

吃萝卜喝茶，气得大夫满街爬 – їж редьку, пий чай, і лікар сказиться від злості.

Високу цінність редьки, особливо взимку, яку за своїми лікувальними властивостями порівнюють із “панациєю від усіх хвороб” – женьшенем, підкреслює прислів'я: 秋后萝卜赛人参 – після осені (взимку) редька може суперничати з женьшенем.

Традиційна китайська медицина, а слідом за нею і більшість китайців, вважає м'ясо різних тварин ліками:

羊肉包子顺气丸 – пиріжки з бараниною – найкращі ліки від нудьги. На думку китайських лікарів, спеціалістів із традиційної медицини, вживання баранини сприяє покращенню настрою та розсіюванню депресивного стану.

要长寿，吃驴肉；要健康、喝驴汤 – хочеш довго жити, їж віслоче м'ясо, хочеш бути здоровим, їж суп з віслюка.

鸡肉是济世良药 – куряче м'ясо є панациєю від усіх хвороб.

逢九一只鸡，来年好身体 – кожні 9 днів взимку з'їдай одну курку, будеш здоровим цілий рік.

鱼生火，肉生痰，青菜豆腐保平安 – риба може викликати лихоманку, м'ясо може викликати мокроту, а от овочі та соєвий сир принесуть вам здоров'я.

酒是解乏的良药 – вино – гарні ліки від втоми.

茶喝多了养性，酒喝多了伤身 – випив чаю багато – покращив здоров'я, випив вина багато – зашкодив здоров'ю.

Частина фразеологізмів присвячена правилам споживання вина. У них йдеться про необхідність під час споживання вина щось їсти, бажано м'ясо.

酒怕牛肉饭怕鱼 – Вино боїться яловичини, а рис риби.

吃酒不吃菜，必定醉得快 – П'єш вино та не їси, п'яним будеш швидко ти.

莫食申（酒）时饭，莫饮卯时酒 – Не їж з 3-ї до 5-ї опівдні, не пий вина з 5-ї до 7-ї ранку.

Це правило підтверджено дослідженнями сучасної фізіології харчування, оскільки організм у зазначений період найгірше перетравлює спожитий алкоголь.

Як і попередні, наступні поради мають на меті попередити швидке сп'яніння.

浓茶消酒 – Міцний чай хміль від вина проганяє.

饿肚酒，醉死牛 – Якщо натщесерце пити вино – навіть корову може вбити воно.

Поряд із незаперечними перевагами вино може завдавати шкоди людині. Зокрема, вино, а також хіть нерідко трактуються як головні спокуси, що очікують людину на життєвому шляху. Вони можуть шкодити здоров'ю:

酒鬼见酒脚步收, 刀架头颈喝三口 – П'яниця заради вина піде на усе.

酒壶虽小胜大海, 淹死多少贪杯人 – Глечик для вина хоч і маленький, але сильніший за море, втопив багато любителів чарки.

酒乱性, 色迷人 – Вино викликає хтивість.

酒色财气, 人各有好 – Вино, хтивість, гроші та гнів, хоч одну з цих напастей, а не уникнеш.

酒色祸之媒 – Вино та жінки – ось корінь усіх бід.

酒是穿肠毒药, 色如刮骨钢刀 – Вино – це отрута, яка спалює наше тіло, хтивість – це гострий ніж, який розрубє наші кістки.

酒为色媒, 色为酒媒 – Вино викликає хіть, хіть потребує вина.

酒是色媒人 – Вино – хтивості сваха.

毛毛雨, 打湿衣裳; 杯杯酒, 吃垮家当 – Крапля за краплею дрібний дощ намочить одяг, чарка за чаркою проп'ється усе майно.

Є група фразеологізмів, де порівнюються вино та чай.

不喝隔夜茶, 不饮过量酒不喝隔夜茶, 不饮过量酒 – Не пий чаю, який простояв ніч, не пий надмірно вина.

茶喝多了养性, 酒喝多了伤身 – Випив чаю багато – покращив здоров'я, випив вина багато – зашкодив здоров'ю.

羊肉包子顺气丸 – Пиріжки з бараниною – найкращі ліки від нудьги. Одне із прислів'їв, які входять до групи фразеологізмів-медичних порад. На думку китайських лікарів, спеціалістів із традиційної медицини, вживання баранини сприяє покращенню настрою та розсіюванню депресивного стану.

Окреме місце у м'ясному раціоні китайців займає м'ясо віслюка. Свого часу у деяких регіонах, де була популярна конина, на м'ясо віслюка переключилися у зв'язку з війною. Але з часом цей сорт м'яса настільки сподобався китайцям, що був увічнений у фразеологізмах як один із найкращих.

天山龙肉, 地下驴肉 – На небесах ласують м'ясом дракона, а на землі м'ясом віслюка.

要长寿, 吃驴肉; 要健康, 喝驴汤 – Хочеш довго жити, їж віслючину, хочеш бути здоровим, пий віслючий бульйон.

驴肉香, 马肉臭 – Віслюче м'ясо – ароматне, а м'ясо коня – смердюче.

宁舍孩和娘, 不舍驴板肠 – Краще кинути сім'ю, ніж відмовитися від страв з віслючого м'яса.

吃了驴肝肺, 能活一百岁 – Їстимеш віслючі потрухи, доживеш до 100 років.

Після свинини друге місце за обсягами споживання у китайців займає куряче м'ясо. Частина фразеологізмів має кулінарний характер і є порадами, які стосуються гігієни харчування.

百日鸡, 正好吃 – Стоденна курка найсмачніша.

鸡吃叫, 鱼吃跳 – Курку треба їсти, коли вона щойно квоктала, а рибу – коли вона щойно плигала.

宁吃飞禽四两, 不吃走兽半斤 – Краще з'їсти курки шмат, ніж м'яса худоби два шмати. З цим прислів'ям тісно пов'язане інше 吃四条腿的猪, 不如吃两条腿的鸡 – Ніж їсти чотириногу свиню, то краще з'їсти двоного курку.

Традиційна китайська медицина вважає куряче м'ясо ліками, на відміну від більшості видів м'яса худоби, яке вважається лише їжею.

鸡肉是济世良药 – Куряче м'ясо є панацеєю від усіх хвороб.

逢九一只鸡, 来年好身体 – Кожні 9 днів взимку з'їдай одну курку, будеш здоровим цілий рік.

Традиційно зима в Китаї ділиться на дев'ять періодів з дев'яти днів, тому вважалося, що у кожний такий період дуже важливо з'їсти хоча б одну курку. Це пов'язано з тим, що, на думку китайців, м'ясо курки є потужним джерелом енергії „ян”, а взимку організм потребує більше поживних речовин і енергії, щоб краще протистояти холоду і закласти на наступний рік міцний фундамент для імунітету.

Достатньо велика кількість фразеологізмів присвячена лікувальним властивостям китайського фініка, який має також такі назви, як зизифус, унабі, ююба, жоjoba. Це – субтропічна плодова культура, яку в Китаї вирощують вже більше п'яти тисяч років. Китайський фінік вирізняється своєрідними лікувальними і дієтичними якостями плодів і листя і, на думку китайців, сприяє продовженню життя, зміцненню здоров'я та дозволяє виглядати молодим дуже довгий час, що знайшло відображення у фразеологізмах:

一天仁枣, 青春不老 – Якщо на день з'їдати три китайські фініки, ніколи не постарієш.

一日三枣, 红颜不老 – Три фініки на день і завжди виглядатимеш молодим.

一日吃仁枣, 六十不显老 – Якщо їстимеш фініки, то і у шістдесят виглядатимеш молодим.

五谷加红枣, 胜似灵芝草 – Додай до звичайної їжі фініки, і тобі не треба вживати гриба довголіття.

要想身体好, 天天吃红枣 – Хочеш щоб здоров'я було міцним, кожного дня споживай фініки.

日食一枣, 医生不找 – Кожного дня споживай по одному фініку, і лікар тобі не знадобиться.

Велику увагу у Китаї приділяли збільшенню тривалості життя за допомогою правильного харчування, цій темі присвячено немало фразеологізмів:

要想人长寿, 多吃豆腐少吃肉. Якщо хочеш жити довго, то їж більше бобів, менше м'яса.

要想人长寿, 一把蔬菜一把豆, 一个鸡蛋加点肉. Трохи овочів, жменя бобів, одне яйце і трохи м'яса – ось рецепт довголіття.

На основі аналізу фразеологічних одиниць китайської мови, які пов'язані з лікувальними властивостями їжі, ми переконалися, що вони залучаються до формування фразеологічної картини світу, слугують утворенню нових значень слів, появі стійких сполучень.

Маємо підстави зробити висновок, що наявність великої кількості прислів'їв і приказок зазначеної тематики ще раз підтверджує значущість їжі для носіїв китайської культури. У китайській мовній картині світу фразеологічні одиниці, які пов'язані з лікувальними властивостями їжі, беруть активну участь у моделюванні способу життя людини, стану здоров'я, звичок, вподобань, поведінки в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 史记 /司马迁-北京: 中华书局, 2006 – 1031 页. 2. 论语 / 刘示范主编. – 济南: 山东教育出版社, 2006. – 385页. 3. 中国俗语大辞典 / 王力题主编. –上海: 上海辞书出版社, 1991. – 1252 页. 4. 俗语辞典 / 编者: 徐宗才, 应俊玲. – 北京: 商务印书馆, 1998. – 1043页. 5. 汉语谚语词典 / 编者: 孟守介. – 北京: 北京大学出版社, 1990. – 640页. 6. 现代汉语谚语词典 / 编者: 温端政. – 上海: 上海辞书出版社, 2009. – 323页. 7. 汉语谚语词典 / 作者: 周静琪. – 北京: 商务印书馆, 2006. – 1699页.

Стаття надійшла до редакції 5 квітня 2017 р.

*Исаев С.С., ассистент,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев*

ЛЕЧЕБНЫЕ СВОЙСТВА ПИЩИ В КИТАЙСКОЙ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОЙ КАРТИНЕ МИРА

В статье исследуются китайские фразеологизмы, связанные с лечебными свойствами пищи. Особое внимание уделяется семантике и этимологии фразеологических единиц.

Ключевые слова: фразеологизм, еда, китайский язык, лечебные свойства.

*Isayev S., assistant
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

MEDICINAL PROPERTIES OF FOOD IN CHINESE PHRASEOLOGICAL PICTURE OF THE WORLD

The article studies Chinese phraseological units associated with medicinal properties of food. Particular attention is paid to semantics and etymology of phraseological units.

Key words: phraseological unit, food, Chinese language, medicinal properties.